

Динаміка розвитку національної економіки росії в умовах війни

The dynamics of the development of the national economy of russia in the context of war

Микола Ткач ^A

Corresponding author: доктор економічних наук, доцент, e-mail: nyck1985@ukr.net, ORCID: 0000-0002-8832-1268

Віталій Ткаченко ^A

магістрант, e-mail: nyck1985@ukr.net

Олег Кивлюк ^A

магістрант, e-mail: nyck1985@ukr.net

Mykola Tkach ^A

Corresponding author: Doctor of Economics, Associate Professor, e-mail: nyck1985@ukr.net, ORCID: 0000-0002-8832-1268

Vitaliy Tkachenko ^A

master's degree, e-mail: nyck1985@ukr.net

Oleh Kivliuk ^A

master's degree, e-mail: nyck1985@ukr.net

^A Національний університет оборони України, м. Київ, Україна

^ANational Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Received: February 5, 2024 | Revised: February 23, 2024 | Accepted: February 29, 2024

DOI: 10.33445/sds.2024.14.1.16

Мета роботи: аналіз динаміки розвитку національної економіки російської федерації в умовах військового конфлікту, ідентифікація основних викликів та наслідків для її економічної стабільності та розвитку, а також формування рекомендацій для урядів, міжнародних організацій та інших зацікавлених сторін, які можуть бути впроваджені для максимізації зусиль щодо економічного тиску на російську федерацію.

Метод дослідження: емпіричний аналіз, статистичні методи, теоретичний аналіз, системний аналіз.

Результати дослідження: розробка конкретних, інноваційних рекомендацій для урядів, міжнародних організацій та інших зацікавлених сторін, які можуть бути впроваджені для максимізації зусиль щодо економічного тиску на російську федерацію.

Теоретична цінність дослідження: дослідження допоможе поглибити розуміння впливу військових конфліктів на економіку країни, зокрема, на її макроекономічні показники, фінансовий сектор, зовнішньоекономічні зв'язки, соціальну сферу та інші аспекти.

Практична цінність дослідження: результати дослідження можуть допомогти урядовим інституціям та міжнародним організаціям у розробці та адаптації економічних політик та стратегій, спрямованих на максимізацію економічного тиску на російську федерацію для зменшення її спроможностей по забезпеченню військових потреб.

Цінність дослідження: полягає у забезпеченні конкретних інструментів та рекомендацій, які можуть бути застосовані різними зацікавленими сторонами для максимізації економічного тиску на економіку російської федерації для зменшення її економічних спроможностей по забезпеченню військових потреб.

Тип статті: теоретичний, практичний.

Ключові слова: національна економіка, ВВП, нафта, інфляція, експорт, зовнішня торгівля.

Purpose: is to analyze the dynamics of the national economy of the russian federation in the context of the military conflict, to identify the main challenges and consequences for its economic stability and development, and to formulate recommendations for governments, international organizations and other stakeholders that can be implemented to maximize efforts to put economic pressure on the Russian Federation.

Method: empirical analysis, statistical methods, theoretical analysis, system analysis.

Findings: developing specific, innovative recommendations for governments, international organizations and other stakeholders that can be implemented to maximize efforts to put economic pressure on the russian federation.

Theoretical implications: The results of the study complement the existing theoretical research in the field of development of the military-industrial complex, and also take into account the practical experience of the russian-Ukrainian war.

Practical implications: The study will help to deepen the understanding of the impact of military conflicts on the country's economy, in particular, on its macroeconomic indicators, financial sector, foreign economic relations, social sphere and other aspects.

Value: The results of the study can help governmental institutions and international organizations in developing and adapting economic policies and strategies aimed at maximizing economic pressure on the russian federation to reduce its ability to meet military needs.

Papertype: theoretical and practical.

Key words: national economy, GDP, oil, inflation, exports, foreign trade.

Вступ

У сучасному світі військові конфлікти продовжують впливати на глобальну та національну економіку, викликаючи глибокі та тривалі структурні зміни. Російська федерація (рф), зіткнувшись із серйозними викликами через військові дії, стала об'єктом міжнародних санкцій

та ізоляції, що суттєво вплинуло на її економічний ландшафт. Це дослідження покликане проаналізувати динаміку розвитку національної економіки російської федерації в контексті військових дій, виявити основні тенденції, виклики та наслідки для економічної системи країни.

Метою даного дослідження є глибоке розуміння механізмів впливу військових конфліктів на економічні процеси в російській федерації, включаючи зміни у ВВП, інфляції, безробітті, валютному курсі, зовнішньоекономічній діяльності, а також соціально-економічному становищі населення. Особлива увага приділяється аналізу впливу міжнародних санкцій, адаптації економіки до нових умов та стратегіям відновлення.

Дослідження базується на комплексному підході, що включає аналіз статистичних даних, емпіричних досліджень, експертних оцінок та актуальних теоретичних концепцій. Використання різноманітних методів дослідження, таких як кількісний аналіз, кейс-стаді, моделювання та порівняльний аналіз, дозволить отримати всебічне бачення проблеми та сформулювати обґрунтовані висновки та рекомендації.

Теоретичні основи дослідження

Теоретичні основи дослідження включають кілька ключових аспектів, які допомагають зрозуміти та аналізувати вплив військових конфліктів на економіку. Ось деякі з основних теоретичних концепцій, які використані в рамках дослідження:

- теорія військово-економічного циклу досліджує, як військові витрати та конфлікти впливають на економічні цикли, включаючи зміни в інфляції, безробітті, ВВП та інших макроекономічних показниках, допомагає зрозуміти короткострокові та довгострокові економічні наслідки військових дій;

- теорія військових витрат аналізує, як витрати на оборону впливають на економічний розвиток, розподіл ресурсів та фіскальну політику. Вона вивчає як прямий вплив (через військові закупівлі, дослідження та розробки) так і непрямий вплив (через зміни в податковій політиці, соціальних виплатах тощо);

- теорія конфлікту та кооперації досліджує, як міжнародні конфлікти та кооперація впливають на економічні відносини між країнами, включаючи торгівлю, інвестиції, міграцію капіталу та робочої сили. Вона допомагає зрозуміти, як військові конфлікти можуть змінювати міжнародні економічні зв'язки та глобальну економічну інтеграцію;

- теорія структурної зміни аналізує, як великі шоки, такі як військові конфлікти, можуть спричинити структурні зміни в економіці, включаючи зміни в галузевій структурі, регіональному розвитку, технологічних інноваціях та ринку праці. Вона допомагає зрозуміти, як економіка може адаптуватися та трансформуватися відповідно до нових викликів;

- теорія міжнародних санкцій досліджує економічні, політичні та соціальні наслідки міжнародних санкцій для країн-цілей та країн, які їх запроваджують. Вона допомагає аналізувати ефективність санкцій як інструменту міжнародної політики та їх вплив на економічні відносини.

Постановка проблеми

Розпочавши не спровоковану повномасштабну агресію проти України, російська федерація розраховувала швидкими темпами зайти в столицю – Київ, змінити владу на лояльну до неї і таким чином підкорити своїй волі всю Україну. На щастя, завдяки згуртованості населення та влади, а також допомоги “західних” партнерів, даний план був повністю зруйнований.

Затягування військового конфлікту, а також санкції з боку країн “західної коаліції”, створили значний тиск на національну економіку російської федерації, на який, при реалізації первинного плану, вона не розраховувала. Крім того, збільшилися в рази військові витрати, що потребувало

зменшення витрат на соціальний сектор та використання існуючих резервів.

Не дивлячись на зростаючі військові витрати та санкційний тиск, російська федерація залишається економічно сильною державою і може повністю забезпечити свої військові потреби та продовжувати агресію проти України. Дана ситуація потребує глибокого аналізу з метою виявлення ключових факторів економічної стабільності російської федерації, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Виявлення таких факторів допоможе виробити рекомендації щодо створення діючих інструментів (м'якої сили) для послаблення економічних спроможностей рф по забезпеченню військових потреб.

Метою статті є аналіз динаміки розвитку національної економіки російської федерації в умовах військового конфлікту, ідентифікація основних викликів та наслідків для економічної стабільності та розвитку, а також формування рекомендацій для урядів, міжнародних організацій та інших зацікавлених сторін, які можуть бути впроваджені для максимізації зусиль щодо економічного тиску на російську федерацію.

Методологія

Для реалізації мети дослідження проведемо її декомпозицію та використано наступні методи наукового пізнання:

емпіричний аналіз – використання офіційної статистики, звітів урядових та міжнародних організацій, фінансових звітів;

статистичний аналіз – використання статистичних методів для аналізу даних, включаючи кореляційний аналіз, регресійний аналіз, часові ряди;

якісний аналіз – аналіз текстових матеріалів, таких як офіційні документи, прес-релізи, публікації в ЗМІ, для виявлення тенденцій, тем або патернів;

кейс-стаді – детальний аналіз конкретних випадків або подій, що мають значення для досліджуваної теми;

теоретичний аналіз – аналіз наукових статей, теоретичних робіт, що стосуються теми дослідження, для визначення теоретичної бази та ідентифікації прогалів у наявних знаннях;

системний аналіз – для аналізу взаємозв'язків між різними компонентами економічної системи та впливу зовнішніх та внутрішніх чинників;

сценарний аналіз – розробка та аналіз різних сценаріїв розвитку подій на основі поточних тенденцій та можливих змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Результати

Війна з Україною та супутні їй міжнародні санкції суттєво вплинули на економіку рф. На початку війни Світовий банк прогнозував, що санкції призведуть до зниження ВВП росії на 11% до кінця 2022 року при інфляції в 22%. Однак до кінця 2022 року фактичне падіння ВВП, за оцінками, становило лише 4,5%, а інфляція – 13,9%. Це коригування прогнозів вказує на те, що хоча вплив санкцій і війни був значним, він не був таким серйозним, як очікувалося спочатку. Щоб точніше зрозуміти економічні наслідки санкцій, важливо порівняти поточні оцінки зростання ВВП із зростанням ВВП росії, яке було в прогнозах за відсутності санкцій. До вторгнення наприкінці 2021 року Світовий банк прогнозував зростання реального ВВП росії у 2022 році на рівні 4,3%, а в реальності відбувся спад на рівні 4,5% ВВП [1]. Враховуючи фактичне падіння в діапазоні від 2,1% до 4,5% у 2022 році, вплив на зростання являє собою скорочення ВВП на 7-10%.

Санкції та торговельні обмеження дуже ефективно завдали шкоди економіці рф, особливо з середини 2022 року. Дефіцит федерального бюджету рф досяг значного рівня в першому кварталі поточного року, що свідчило про фінансову напругу. Очікувалося, що до кінця 2023 року рф зіткнеться з серйозними фінансовими труднощами, які можуть поставити під сумнів стабільність нинішнього режиму.

Економічний ландшафт у рф також змінюється, що пов'язано з помітним спадом виробництва автомобілів, промислових товарів і збільшенням виробництва товарів, пов'язаних із війною. Незважаючи на ці виклики, росії вдалося зберегти загальний обсяг виробництва на відносно стабільному рівні. Проте війна та санкції, швидше за все, матимуть більш глибокий і тривалий вплив на російську економіку, потенційно призводячи до глибокої рецесії та значного “витоку мізків”, оскільки молоді, більш освічені росіяни можуть вирішити покинути країну. Вже сьогодні рф відчуває дефіцит робочої сили, який виник в результаті відтоку значної кількості населення закордон, а також з мобілізацією. Велика кількість роботоздатного населення, переважно чоловіків, призвано для проходження служби у війську та участі у війні.

ВВП рф за останню декаду, ще з моменту першого етапу збройної агресії проти України у 2014 році, особливо не показував значних проявів зростання. Навпаки, введення провідними світовими країнами санкцій проти рф призводило до пригнічення економічного розвитку, хоча і не були достатніми щоб зупинити росію в її агресивній політиці. Традиційно росія залежала від торгівлі енергоресурсами, а особливо від торгівлі нафтою, яка забезпечувала основний притік іноземної валюти в рф (табл. 1) [2, 3, 4, 5, 6].

Таблиця 1 – Динаміка ВВП рф, світових цін на нафту та експорту сирової нафти та нафтопродуктів рф з 2014 по 2023 роки

Рік	ВВП (млрд. дол. США)	Світові ціни нафта Brent (дол. США)	Експорт нафти та нафтопродуктів (млн. т)
2014	2,05	98,97	341
2015	1,36	52,32	361
2016	1,28	43,67	360
2017	1,58	54,25	369
2018	1,65	71,34	400
2019	1,70	64,3	424
2020	1,49	41,96	380
2021	1,84	70,86	374
2022	2,24	100,93	397
2023	1,86	82,49	380

У зв'язку з тим, що рф приховує обсяги експорту нафти за 2022 та 2023 роки, важко сказати точно які об'єми експортовано, але враховуючи цінову кон'юнктуру та дані по виручці нафтових компаній можна з допустимою точністю вирахувати загальний експорт нафти та нафтопродуктів. Якщо порівняти по роках зростання ВВП рф зі світовими цінами на нафту та обсягами її експорту, то не можна не помітити лінійну залежність між цими явищами (рис. 1)

На (рис. 1) крива ВВП рф в точності повторює всі вигини кривої цін на нафту по роках. Не виникає сумніву, що однією з сильних сторін економіки рф була і залишається нафта. Саме торгівля нафтою дає можливість росії стабілізувати економіку та отримати необхідні ресурси для продовження війни проти України. Розуміючи сильні сторони рф можна вибудувати дієву стратегію по позбавленню росії ключової переваги і нанести важких економічних втрат. Попередні ініціативи по введенню стелі на російську нафту у 60 дол. США за барель виявилися дієвими тільки протягом декількох місяців, після чого рф відновила свої позиції.

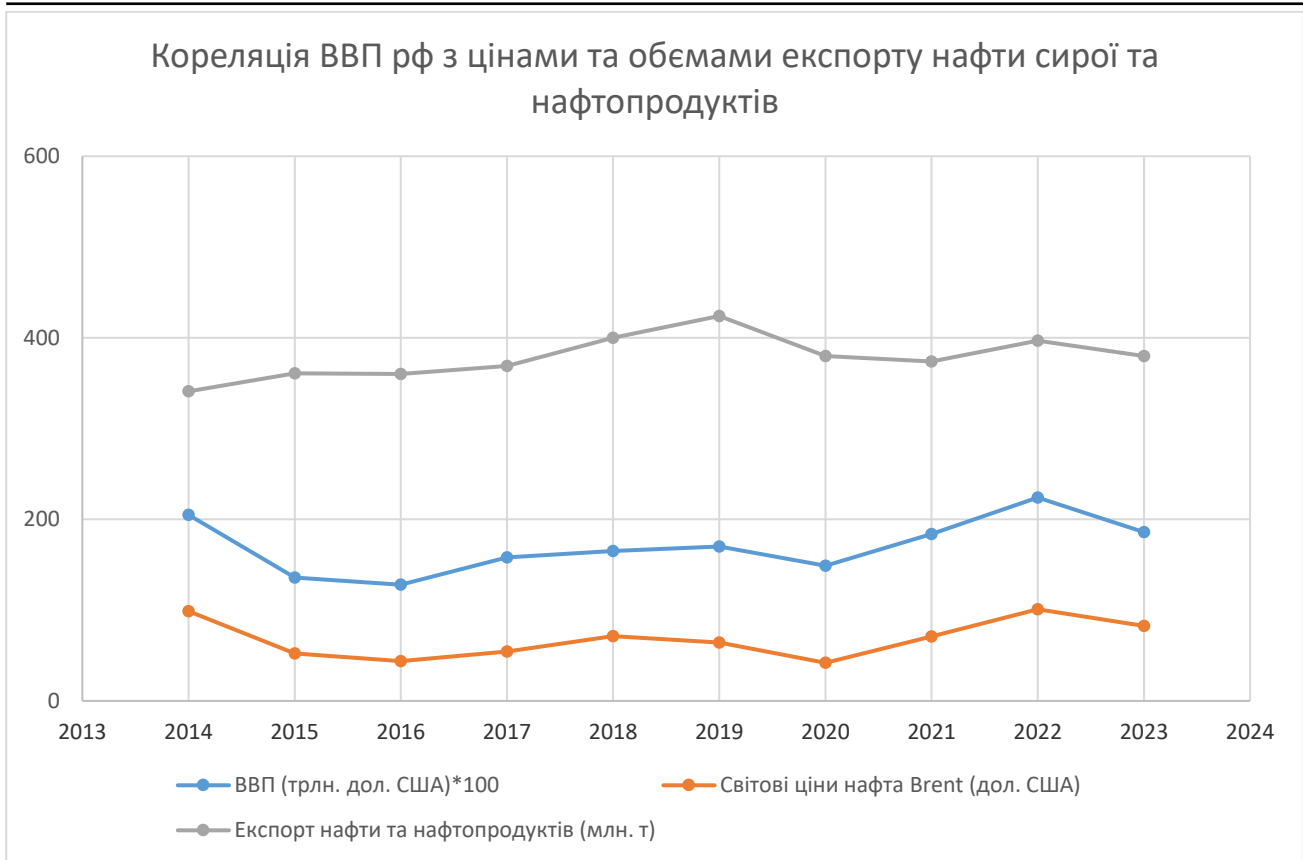

Рисунок 1 – Вплив кон'юнктури нафтового ринку на ВВП рф
(сформовано автором за даними з [2, 3, 4, 5, 6]).

Достатньо пасивну політику країн “заходу” щодо тиску на експорт російської нафти можна пояснити тим, що їхнє економічне благополуччя в значній мірі залежить від цін на енергоресурси, особливо на нафту. А оскільки рф є другим в світі експортером нафти на світовому ринку то значні обмеження щодо експорту російської нафти можуть призвести до зменшення об'ємів експорту та зростання світових цін. В свою чергу високі ціни негативно вплинуть на економічну активність країн-партнерів, підвищення вартості логістики, а відтак і всіх товарів та послуг, пришвидшення інфляційних процесів та соціального збурення в їхніх країнах.

Хоча, заради справедливості, слід зазначити, що починаючи з 2022 року, країни ЄС посилено працюють над тим щоб зменшити залежність від російських вуглеводів. У 2022 році, в порівнянні з 2021 роком, значно зменшився потік російської нафти до ЄС та збільшився імпорт з інших країн (рис. 2). Пріоритетом в енергетичній політиці ЄС є спрямованість на диверсифікацію джерел постачань нафти та зменшення залежності від рф. За час повномасштабної війни країни ЄС збільшили імпорт нафти з країн Близького Сходу, Латинської Америки, США, Норвегії, Саудівської Аравії та ін. Такі заходи спонукають інші країни, які мають значні запаси нафти (Гаяна, Ангола та ін.) інвестувати в нафтовидобувну галузь та інфраструктуру, що з часом дозволить зменшити частку російської нафти на світовому ринку та знизити світові ціни.

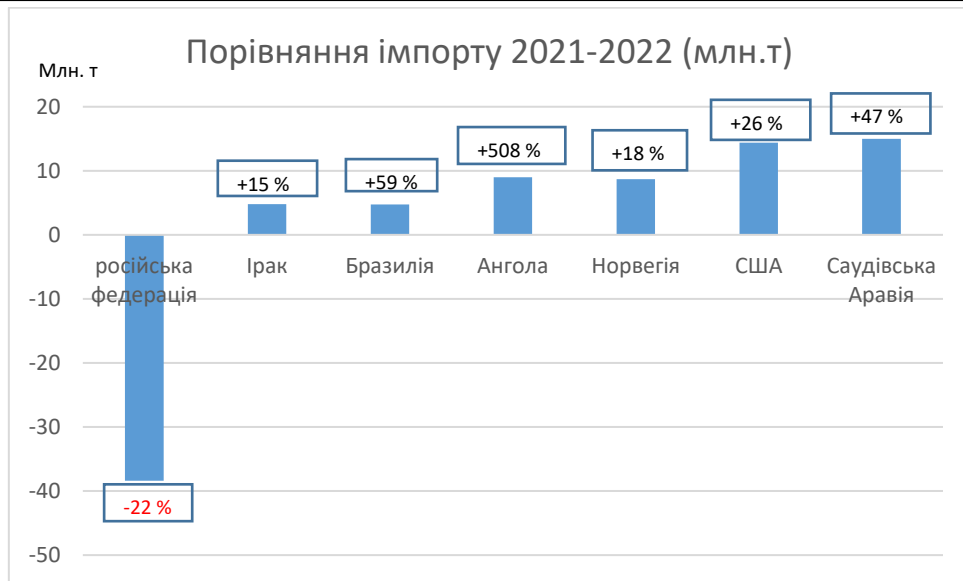

Рисунок 2. Порівняння імпорту нафти ЄС у 2021 та 2022 роках (сформовано за даними з ресурсу [7]).

Поступова втрата росією ринку ЄС, як головного споживача нафти, спонукав рф до зміни ландшафту експорту нафтопродуктів та переорієнтації на відносно нові ринки. Так, за час війни нафтові компанії рф значно збільшили поставки до Китаю, Індії, Туреччини, Сінгапуру та інших країн, що дозволило компенсувати втрату європейської частки ринку та досягти певної внутрішньої макростабільності (рис. 3).

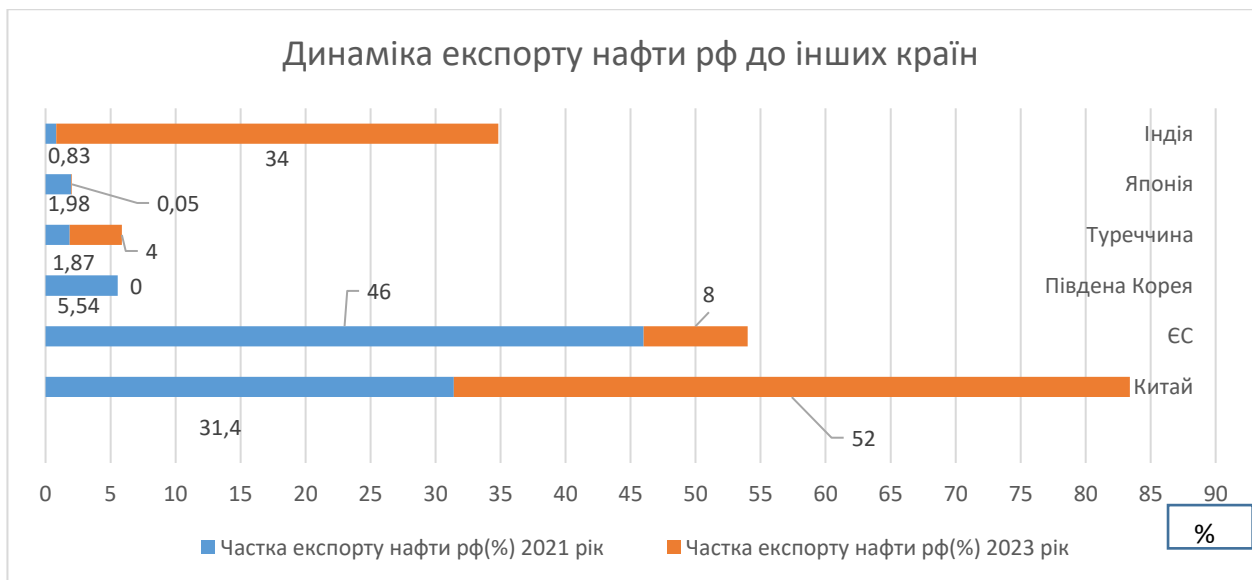

Рисунок 3 – Динаміка експорту нафти рф до інших країн 2021 та 2023 роки (сформовано за даними з ресурсів [8, 9, 10]).

Основними споживачами російської нафти стали Китай та Індія, які наростили імпорт з росії та забезпечили основний притік іноземної валюти до рф, що в свою чергу зменшило вплив санкцій “країн заходу” та дозволило втримати курс національної валюти. Слід відмітити, що навіть нарощення експорту до Індії у 30 разів і майже у двічі до Китаю, не допомогло росії повністю перекрити втрати від “західних” санкцій. Уряд рф змушений оголошувати про те, що

вже напрацьовуються нові фіскальні реформи, які призведуть до підвищення податків для фізичних осіб та компаній, які отримують надприбутки.

Переорієнтація на інші ринки збуту, не тільки допомогла рф досягти макростабільності, але і породила серйозні ризики для неї в середньостроковій та довгостроковій перспективі. Китай стає головним економічним та політичним партнером рф, а рф стає все більш залежною від нього:

- російський експорт нафти та природного газу стає все більше залежним від китайського ринку, що може обмежити її здатність диверсифікувати свої експортні ринки;

- збільшення торгівлі з Китаєм може призвести до негативного торговельного балансу для росії, якщо імпорт з Китаю перевищить експорт, у 2023 році товарообіг між двома країнами досяг 240,1 млрд. дол. США (зростання на 26,3 % у порівнянні з 2022 роком), що стало рекордом;

- зростаюча економічна залежність від Китаю може змусити росію бути більш вразливою до політичного тиску з боку Пекіна, особливо у питаннях, що стосуються міжнародної політики, безпеки та економіки;

- росія стає все більше залежною від китайських технологій та обладнання, що з часом може обмежити розвиток власних технологічних інновацій, збільшуючи технологічний розрив між країнами;

- збільшення імпорту з Китаю негативно вплине на внутрішнє виробництво та зайнятість у росії, особливо у виробничому секторі;

- з часом Китай може отримати значний вплив на російські природні ресурси, що дозволить йому контролювати експортну політику рф.

Що стосується Індії, то санкції “заходу” проти російської нафти та нафтопродуктів створили нові можливості для Індії. Купуючи російську нафту Індія наростила свої нафтопереробні потужності та збільшила експорт нафтопродуктів. У 2021 році Індія експортувала нафтопродуктів на суму 78,2 млн. дол. США, а вже у 2022 та 2024 роках 206,5 млн. дол. США та 325,7 млн. дол. США відповідно. За два роки війни росії проти України, Індія, завдяки збільшенню імпорту російської нафти, збільшила свій експорт нафтопродуктів в чотири рази. Враховуючи те, що російська нафта закуповується зі значним дисконтом, а нафтопродукти експортуються по ринкових цінах така торгівля йде на користь національній економіці Індії. Ще однією перевагою такої торгівлі є те, що частина російської нафти оплачується індійською національною валютою – рупією, відповідно після розрахунку росія може закупити тільки індійські товари в обмін на рупії.

Два роки війни показали, що росія залишається надзвичайно залежною від нафти та світової ціни на неї. Санкції країн заходу, які обмежують купівлю нафти та нафтопродуктів з рф можна назвати успішними частково. Вони діяли доти, доки росія не знайшла інші ринки збуту та не вирішила питання з логістикою.

Звичайно зменшення споживання російської нафти західними країнами чинить негативний вплив на рф, але такі дії не зможуть в короткостроковій перспективі призвести до економічного спаду в рф та відмови продовжувати війну. Головним фактором впливу на економічну стабільність залишається ціна на нафту. Саме зниження світових цін на нафту може стати чинником, який зупинить росію в її агресивній політиці.

Якщо абстрагуватися і уявити, що основною складовою ВВП росії є нафта, то можна побудувати наступну лінійну модель економіки рф, яка залежить від двох змінних:

$$\text{ВВП} = \alpha + \beta_1 \times \text{ЦН} + \beta_2 \times \text{ОЕН} + \epsilon \quad (1)$$

де, ВВП – валовий внутрішній продукт країни;

α – константа, що відображає базовий рівень ВВП, незалежний від нафтових

- доходів;
- β_1, β_2 – коефіцієнти, що відображають чутливість ВВП до змін ціни на нафту та обсягів експорту відповідно;
- ЦН – ціна на нафту;
- ОЕН – загальний обсяг експортованої нафти країною;
- ε – термін помилки, що відображає інші фактори, які впливають на ВВП, але не включені в модель.

Використавши статистичні дані (таб.1) для обрахунків ми отримуємо дві однофакторні регресійні моделі (рис. 4 та 5).

Отримані результати на (рис.4) показують, що ВВП рф тотально залежить від світових цін на нафту. Якщо рахувати, що національна економіка рф, за виключенням нафти, буде залишатися на такому ж рівні виробництва як на даний час, а ціни на нафту будуть поступово зменшуватися, то кожне падіння ціни нафти на 5 дол. США за барель призводитиме до зменшення ВВП на 8,5 %. Якщо ціни впадуть до рівня 40 дол. США за барель і будуть триматися на такому рівні протягом року, то ВВП рф впаде на 70 % і складатиме 550 млрд. дол. США.

Залежність рф від об'ємів продажу нафти, в порівнянні з ціновою кон'юнктурою, дещо менше впливатиме на ВВП (рис. 5). Звичайно розглядалася ідеальна модель коли тенденції щодо зміни ціни на ринку нафти відповідали трендам з 2014 по 2023 роки, а інші складові ВВП рф залишаються на незмінному рівні. Об'єми торгівлі нафтою також мають значну кореляцію з ВВП, значне падіння експорту нафти неодмінно призведено до економічного спаду. Слід пам'ятати, що такий сценарій неодмінно призведе до дефіциту нафти на світовому ринку, а отже до росту цін, що може компенсувати росії зменшення торгових об'ємів і призвести до негативних наслідків в країнах-партнерах України.

Оскільки рф не зможе наростити видобуток нафти в коротко- та середньостроковій перспективі, а зменшення експорту зможе перекрити підвищенням цін на нафту, то пріоритетним чинником залишаються світові ціни на нафту. Також потрібно враховувати те, що відмовитися повністю від російської нафти, в короткостроковій перспективі, не можливо, оскільки це може призвести до негативних наслідків для глобальної економіки.

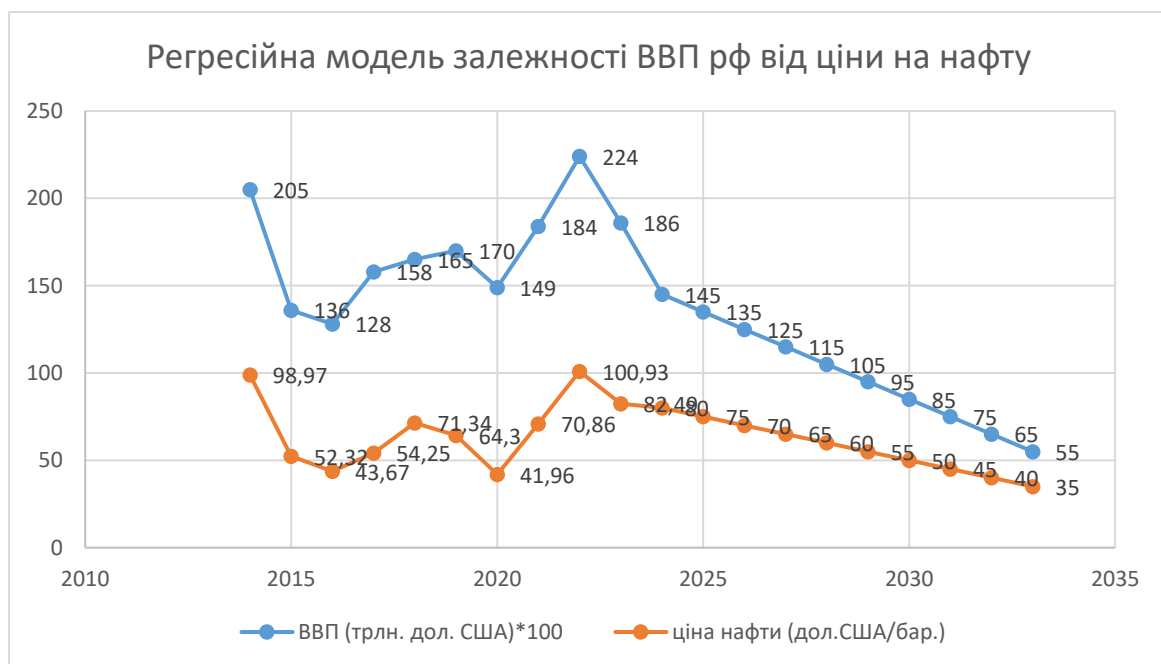

Рисунок 4 – Регресійна модель залежності ВВП рф від ціни на нафту

Залежність рф від об'ємів продажу нафти, в порівнянні з ціною кон'юнктурою, дещо менше впливатиме на ВВП (рис. 5). Звичайно розглядалася ідеальна модель коли тенденції щодо зміни ціни на ринку нафти відповідали трендам з 2014 по 2023 роки, а інші складові ВВП рф залишаються на незмінному рівні. Об'єми торгівлі нафтою також мають значну кореляцію з ВВП, значне падіння експорту нафти неодмінно призведено до економічного спаду. Слід пам'ятати, що такий сценарій неодмінно призведе до дефіциту нафти на світовому ринку, а отже до росту цін, що може компенсувати росії зменшення торгових об'ємів і призвести до негативних наслідків в країнах-партнерах України.

Оскільки рф не зможе наростити видобуток нафти в коротко- та середньостроковій перспективі, а зменшення експорту зможе пережити підвищенням цін на нафту, то пріоритетним чинником залишаються світові ціни на нафту. Також потрібно враховувати те, що відмовитися повністю від російської нафти, в короткостроковій перспективі, не можливо, оскільки це може призвести до негативних наслідків для глобальної економіки.

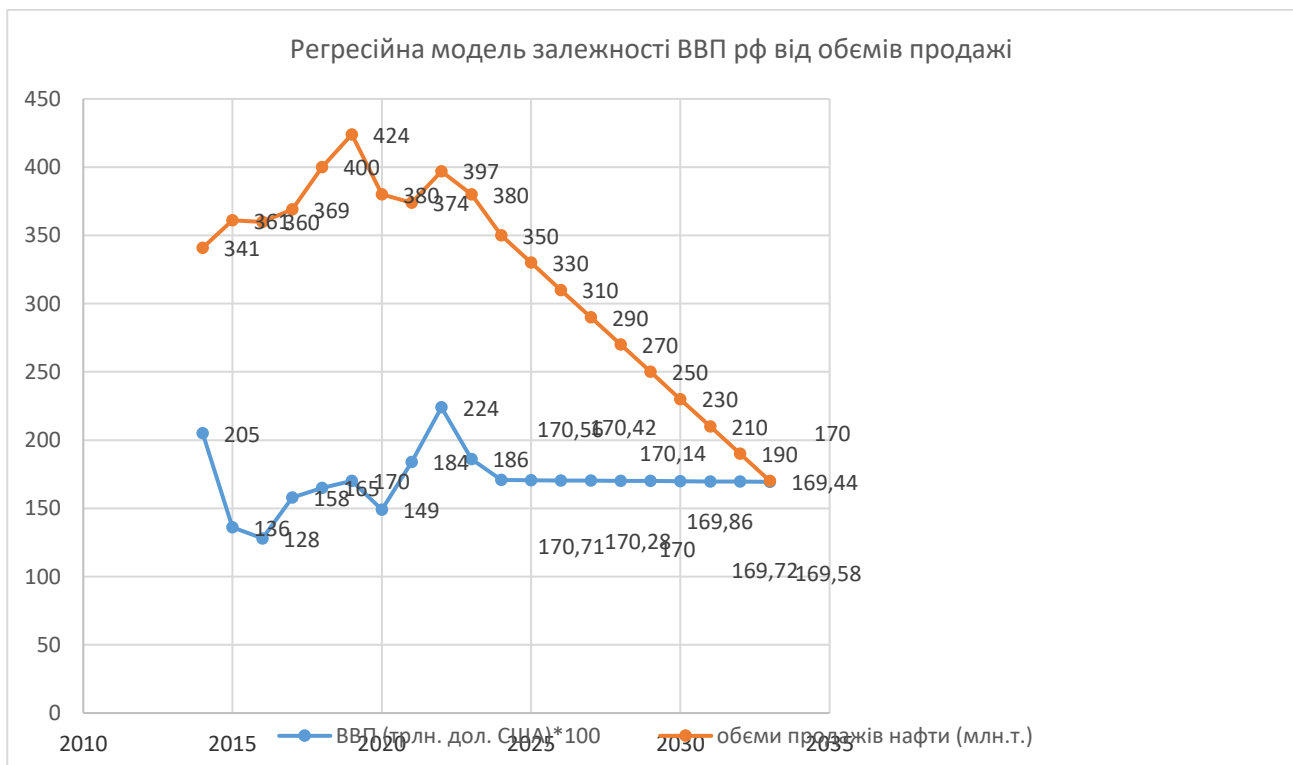

Рисунок 5 – Регресійна модель залежності ВВП рф від об'ємів продажу нафти

Світові ціни на нафту залишаються надзвичайно важливим питанням для рф, а значне їхнє падіння може призвести до кризи в її економіці, відмови у продовженні війни і навіть до втрати стійкості пануючого політичного режиму. Зрозумілим також є те, що країни “заходу” дещо з насторогою відносяться до можливого розпаду рф або до її дестабілізації. Будь які заворушення в всередині росії чи громадянська війна можуть породити нові ризики нестабільності на європейському континенті. Такі події потенційно можуть призвести до неконтрольованого розповсюдження та застосування зброї, навіть ядерної, потоку до ЄС нових біженців, захоплення значних територій рф третіми країнами. В той же час зволікання зі збільшенням економічного тиску на рф призводить до все більших руйнацій та жертв в Україні, а з часом може створити умови для стратегічної переваги та перемоги росії у війні. Такий сценарій також є надзвичайно негативним адже може призвести до подальшої російської агресії проти європейських країн, а також зростанню агресивної політики та дій з боку Китаю.

Отримані результати показують, що найефективнішими заходами тиску на рф є

обмеження щодо ціни на її нафту або зниження цін на світовому ринку. Всі інші заходи є малопродуктивними та не ефективними у короткостроковій перспективі.

На нафтові ціни впливають декілька вагомих факторів, зміна яких може призвести, як до зростання, так і до її спаду. Система світових економічних зав'язків так побудована, що потрібно враховувати інтереси багатьох зацікавлених сторін, що обмежує певну свободу дій, але можна виокремити деякі заходи, які дозволять вплинути на світові нафтові ціни та обмежити можливості економіки рф:

- світова економічна активність – висока економічна активність породжує попит на нафту, що в свою чергу призводить до зростання її ціни, і навпаки – зменшення економічної активності негативно впливає на нафтові ціни, оскільки основною метою країн-партнерів є економічне процвітання, то вони не зможуть пригнічувати свої економіки заради зміни кон'юнктури на нафтовому ринку, та й економічні проблеми країн-партнерів зменшують їхні можливості щодо допомоги Україні, отже такі заходи не можуть бути реалізованими;

- збільшення видобутку нафти – країни-виробники можуть збільшити обсяги видобутку нафти, що призведе до зростання пропозиції на ринку та зниження ціни на неї, але такі країни не зацікавлені в такому сценарії та не будуть надмірно збільшувати видобуток нафти (підтверджується обмежувальними заходами країн-членів ОПЕК+, які не одноразово домовлялися про зменшення видобутку нафти), отже такі заходи в короткостроковій перспективі є малоімовірними;

- зменшення або відміна експортних квот, а також зняття торгових обмежень з деяких країн (наприклад Іран, але на даний час такі події є не можливими оскільки Іран впроваджує агресивну політику по відношенню до “західних” країн) та інших обмежень може сприяти збільшенню пропозиції нафти на світовому ринку;

- впровадження новітніх технологій у видобутку нафти, що може знизити витрати на її добування та транспортування та сприятиме зниженню цін, але такі дії є малоімовірними в короткостроковій перспективі;

- розвиток сонячної, вітрової, гідроенергетики та інших відновлюваних джерел може зменшити залежність від нафти та знизити попит на неї, але на жаль в короткостроковій перспективі це не є дієвим методом;

- інвестиції в розробку існуючих родовищ в Європі (сланцевої нафти) та в інших країнах (Африка та Південна Америка), такі дії можуть збільшити об'єми нафти на рику та знизити ціни, але дана перспектива скоріше реальна в середньостроковій перспективі – 3-5 років;

- введення регуляції, що обмежують спекулятивні дії на ринку, спонукання країн-членів ОПЕК до виходу з даної організації шляхом надання довгострокових гарантій щодо закупівлі їхньої нафти та нафтопродуктів (може спрацювати навіть у короткостроковій перспективі);

- нарощування санкційного тиску на нафту та нафтопродукти з рф (як показує досвід зі стелею цін на російську нафту у 60 дол. США за барель, такі санкції були дієвим протягом декількох місяців, доки рф не знайшла способів їхнього обходу), зниження стелі на російську нафту та санкційний тиск на треті країни, які допомагають транспортувати та перепродувати російську нафту є, напевне, най дієвішим способом у короткостроковій перспективі, навіть Китай та Індія, які є найбільшими імпортерами, не будуть імпортувати російську нафту дорожче ніж її реальна ринкова вартість.

Обговорення

Наукова новизна результатів дослідження та їх практичне значення підтримані у ході дискусії між науково-педагогічним складом Центру оборонного менеджменту Національного університету оборони України, серед яких: Бегма В.М. – доктор економічних наук, професор; Марко І.Ю. – доктор економічних наук, професор.

Висновки

Аналіз моделі та зібраних даних вказує на високу залежність економіки РФ від світових цін на нафту. Ця залежність є критичним фактором, який визначає стабільність та перспективи розвитку її національної економіки. Результати дослідження підкреслюють потенційну вразливість Росії до зниження цін на нафту, що може призвести до значного падіння ВВП та спровокувати глибоку економічну кризу. Водночас, зменшення обсягів торгівлі нафтою також негативно впливає на ВВП, але в меншій мірі, ніж коливання цін. Це вказує на те, що для Росії критично важливо не лише підтримувати високі ціни на нафту, але й забезпечувати стабільні обсяги її продажу на світовому ринку.

Отримані дані також свідчать про те, що міжнародна спільнота має важелі впливу на росію через регулювання цін на нафту. Зокрема, зниження цін на світовому ринку або обмеження на купівлю російської нафти можуть стати ефективними інструментами тиску в короткостроковій перспективі. Водночас, потрібно враховувати комплексний вплив таких заходів на глобальну економіку, зокрема ризики для енергетичної безпеки та стабільності нафтових цін.

У контексті санкцій та спроб ізолювати росію від світових енергетичних ринків, важливо знайти баланс між тиском на російську економіку та забезпеченням стабільності на світовому нафтовому ринку. Розвиток альтернативних джерел енергії та збільшення енергетичної ефективності можуть стати довгостроковими стратегіями зменшення залежності світової економіки від нафти, що зменшить вплив коливань цін на нафту на глобальну економічну стабільність.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. THE WORLD BANK. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=RU> (дата звернення: 15.02.2024).
2. IMF. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/RUS>. (дата звернення: 30.01.2024).
3. Average annual Brent crude oil price from 1976 to 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/262860/uk-brent-crude-oil-price-changes-since-1976/>. (дата звернення: 20.02.2024).
4. Russia's heavy fuel oil exports: challenges and changing rules abroad and at home. URL: <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2022/03/Russias-Heavy-fuel-oil-exports-challenges-and-changing-rules-at-home-and-abroad-WPM-80.pdf>. (дата звернення: 20.02.2024).
5. MAIN DRIVE OF RUSSIAN ECONOMY: HOW RUSSIA SELLS OIL AND GAS. URL: <https://ti-ukraine.org/en/blogs/main-drive-of-russian-economy-how-rf-sells-oil-and-gas/>. (дата звернення: 12.02.2024).
6. Нафта, газ і дефіцит бюджету. Що відбувається з економікою РФ. URL: <https://forbes.ua/money/nafta-gaz-i-defitsit-byudzhetu-shcho-vidbuvaetsya-z-ekonomikoyu-rf-i-chi-pratsyuyut-sanktsii-10022023-11666>. (дата звернення: 07.02.2024).
7. NEW OIL MAP. URL: <https://www.transportenvironment.org/wp-content/uploads/2023/>

- [07/202307_oil_import_report_TE-1.pdf](#). (дата звернення: 09.02.2024).
8. Geopolitics and global slowdown weigh on South Korea's economy. URL: <https://eastasiaforum.org/2024/02/24/geopolitics-and-global-slowdown-weigh-on-south-koreas-economy/>. (дата звернення: 10.02.2024).
9. Жовтень 2023 — Щомісячний аналіз російського експорту викопного палива та відповідних санкцій. URL: <https://energyandcleanair.org/ua/october-2023-monthly-analysis-on-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/>. (дата звернення: 10.01.2024).
10. Ministry: Japan's Reliance on Middle East Oil Rose to 95.1% in 2023. URL: <https://english.aawsat.com/business/4826486-ministry-japans-reliance-middle-east-oil-rose-951-2023>. (дата звернення: 05.02.2024).

References

1. THE WORLD BANK. Available from : <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=RU> (data zvernennya: 15.02.2024).
2. IMF. Available from : <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/RUS>. (data zvernennya: 30.01.2024).
3. Average annual Brent crude oil price from 1976 to 2024. Available from : <https://www.statista.com/statistics/262860/uk-brent-crude-oil-price-changes-since-1976/>. (data zvernennya: 20.02.2024).
4. Russia's heavy fuel oil exports: challenges and changing rules abroad and at home. Available from : <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2022/03/Russias-Heavy-fuel-oil-exports-challenges-and-changing-rules-at-home-and-abroad-WPM-80.pdf>. (data zvernennya: 20.02.2024).
5. MAIN DRIVE OF RUSSIAN ECONOMY: HOW RUSSIA SELLS OIL AND GAS. Available from : <https://ti-ukraine.org/en/blogs/main-drive-of-russian-economy-how-rf-sells-oil-and-gas/>. (data zvernennya: 12.02.2024).
6. Nafta, haz i defitsyt byudzhetu. Shcho vidbuvayet'sya z ekonomikoyu RF. Available from : <https://forbes.ua/money/nafta-gaz-i-defitsit-byudzhetu-shcho-vidbuvaetsya-z-ekonomikoyu-rf-i-chi-pratsyuyut-sanktsii-10022023-11666>. (data zvernennya: 07.02.2024).
7. NEW OIL MAP. Available from : https://www.transportenvironment.org/wp-content/uploads/2023/07/202307_oil_import_report_TE-1.pdf. (data zvernennya:09.02.2024).
8. Geopolitics and global slowdown weigh on South Korea's economy. Available from : <https://eastasiaforum.org/2024/02/24/geopolitics-and-global-slowdown-weigh-on-south-koreas-economy/>. (data zvernennya: 10.02.2024).
9. Zhovten' 2023 — Shchomisyachnyy analiz rosiys'koho eksportu vykopnoho palyva ta vidpovidnykh sanktsiy. Available from : <https://energyandcleanair.org/ua/october-2023-monthly-analysis-on-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/>. (data zvernennya: 10.01.2024).
10. Ministry: Japan's Reliance on Middle East Oil Rose to 95.1% in 2023. Available from : <https://english.aawsat.com/business/4826486-ministry-japans-reliance-middle-east-oil-rose-951-2023>. (data zvernennya: 05.02.2024).